

Smíšek, Kamil; Šlajsna, Jiří

Nový nález římské mince ze severozápadních Čech

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. M, Řada archeologická.
2005-2006, vol. 54-55, iss. M10-11, pp. 156-161

ISBN 978-80-210-4282-7

ISSN 1211-6327

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/113741>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

- LUDIKOVSKÝ, K. 1976: Polešovice. Halštatské a laténské sídliště, archiv AÚ AVČR Brno, čj. 2355/76.
- MENOUŠKOVÁ, D. 2002: K nálezu pozdněhalštatské misky s prohnutým hrdlem. Na okraj archeologického výzkumu v tratích Polešovice-„Torštot“ a „Nivy“. Slovácko 43, 2001, 73 – 86.
- NOVOTNÁ, M. – NOVOTNÝ, B. 1995: Pravek Evropy III. Skýti. Bratislava.
- NOVOTNÝ, B. 1955: Skythsko-halštatské sídlištní nálezy na Slovensku. AR 7, 458 – 464, 475 – 477, 481 – 486.
- PARZINGER, H. – NEKVASIL, J. – BARTH, F. E. 1995: Die Býčí skála – Höhle. Römisch-Germanische Forschungen 54. Mainz am Rhein.
- PODBORSKÝ, V. 1970: Jihomoravská halštatská sídliště – I. SPFFBU 19, E 15, 7 – 102.
- SNÁŠIL, R. 1995: Polešovicko ve světle archeologických pramenů. In: Polešovice 1595 – 1995, 400 let od povýšení na městečko. Velehrad, 17 – 46.
- VLASATÍKOVÁ, P. 2004: Časně laténské osídlení lokality Polešovice – „Nivy“ (okr. Uherské Hradiště). Pravěk NŘ 12, 2002, 153 – 186.

DAS OBJEKT P66–59 MIT EINER PINTADERA AUS POLEŠOVICE – „NIVY“ (BEZ. UH. HRADIŠTĚ)

1966 wurde ein Siedlungsobjekt /P66–59/ in Polešovice auf der Flur „Nivy“ ausgegraben, von dem ein kleiner Komplex von späthallstattzeitlichen Funden erhalten blieb. Letztes wurde in einem irdenen Bruchstück eine Pintadera erkannt. Ihre Stempelfläche ist kreisförmig und mit einem geritzten (geschnittenen) Hakenkreuz verziert. Pintadere gehören zu Hauptformen des Inventars der Veckerzuger Kultur, deren Ausdehnung nach Mähren in der 1. Hälfte des 6. Jahrhunderts v.u.Z. zu vermuten steht.

NOVÝ NÁLEZ ŘÍMSKÉ MINCE ZE SEVEROZÁPADNÍCH ČECH

KAMIL SMÍŠEK – JIŘÍ ŠLAJSNA

V roce 2000 došlo v oblasti jihovýchodně od Loun, pravděpodobně na katastru obce Sulec (okr. Louny) nebo na některém katastru v jejím blízkém okolí k nálezu stříbrné římské mince. Přesné místo jejího nálezů a bližší nálezové okolnosti již nebyly přes veškerou snahu zjistitelné. Mince se záhy dostala do rukou soukromého sběratele a později byla díky jeho nevšední ochotě věnována do sbírek Národního muzea v Praze.

Popis mince

Řím, císařství

Valerianus I. (253 – 260), antoninianus (AR), typ RIC 92, hmotnost 3,03 g, Ø 21,3 mm

Av: portrét císaře s paprskovou korunou vpravo, opis IMP C P LIC VALERIANVS AVG

Rv: stojící Jupiter zpřima, opis IOVI CONSENVATORI

Mincovna: Řím, ražba z roku 254 (MATTINGLY – SYDENHAM 1927, 46, č. 92)

Obr. 1. Avers mince s portrétem císaře.

Obr. 2. Revers mince se stojícím Jupiterem.

Nalezená mince je velmi dobře dochována. Na aversu i reversu jsou místy patrné zbytky zelené a hnědočervené patiny, mezi písmeny a v jejich záhybech byl zachován hnědý povlak, původně považovaný za zbytky zeminy. Vzorek tohoto povlaku byl podroben zkoumání pod binokulárním mikroskopem – obsahoval drobné šupinky stříbra, avšak žádné zřetelné složky, které by poukazyvaly na jeho zemitý charakter. Pravděpodobně se tedy jedná o produkt povrchové koroze (za posouzení vzorku děkujeme prof. RNDr. Antonínu Přichystalovi, CSc., z Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně). Opotřebování mince je mírné a rovnoměrné, více postihlo pouze části opisů na obou stranách mince (na aversu zkratku AVG, na reversu část liter ve slově CONSENVATORI). Střížek mince je mírně nepravidelný.

Antoninianus byl jako nový stříbrný nominál zaveden císařem Caracallou v roce 215. Jeho hodnota se rovnala 2 denárům, ačkoliv váha odpovídala pouze 1 ½ denáru (PETRÁŇ – FRIDRICHOVSKÝ 1993, 18). Od 2. poloviny 3. století patřil antoninianus mezi nejběžnější nominály. Obecně je uváděno, že zpočátku kvalitní stříbrná mince během poměrně krátké doby značně ztratila na jakosti a za vlády Valeriana I. měla obsahovat již jen kolem 3 – 5 % stříbra (PETRÁŇ – FRIDRICHOVSKÝ 1993, 18; KURZ 1998, 87; JANČO 2000, 54). Podíl čistého kovu z celkové váhy antonianiánu z období kolem poloviny 3. století bývá uváděn kolem 0,06 g (KURZ 1998, 87). Obecně tedy ve 2. polovině 3. století představovaly antoniniany méně hodnotné oběživo ražené ve velkém množství, které se často stávalo pouhou surovinou určenou k dalšímu využití (JANČO 2000, 68).

Nalezená mince však na první pohled vykazovala odlišné vlastnosti, a proto byla podrobena analýze pomocí elektronového rastrovacího mikroskopu vybaveného EDX analyzátozem (za její provedení jsme zavázáni M. Hložkovi). Analýza přinesla překvapující výsledky, neboť byl zjištěn vysoký obsah stříbra 78,83 % (a dále také 12 % sloučenin oxidů, 3,67 % mědi, 2,43 % cínu, 2,14 % chloru, 0,92

% křemíku; koncentrace oxidů a chloru pochází z povrchových korozních vrstev). K. Kurz uvádí, že během Valerianovy (a také Gallienovy) vlády docházelo k současnému vydávání kvalitativně lepších i horších ražeb (KURZ 1998, 90). Domníváme se tedy, že nalezená mince by mohla pocházet z některé kvalitnější emise. Přesný důvod takovéto finanční politiky není zcela jasný. Důsledným prováděním těchto analýz by však bylo možno do značné míry upřesnit a korigovat některé běžně uváděné zobecňující závěry v odborné literatuře (viz výše).

Na území Čech je do současné doby známo minimálně 8 nálezů mincí císaře Valeriana I.:

1. Brandýs nad Labem, okr. Praha – východ

Antoninianus Valeriana I. byl součástí pohřební výbavy v kostrovém hrobě z mladší doby římské. Její přiřčení tomuto císaři však není zcela jisté (POCHITONOV 1955, 152, nález č. 559).

2. České Kopisty, okr. Litoměřice

V neznámé době byl nalezen billonový antoninianus Valeriana I. v písku řeky Labe (NEMEŠKALOVÁ–JIROUDKOVÁ 1962, 57; POCHITONOV 1955, 151, nález č. 556; ZÁPOTOCKÝ 1969, 308).

3. Hořany, okr. Nymburk

V roce 1903 byl v tzv. Záhabří nalezen billonový antoninianus Valeriana I. typu Cohen 71 (NEMEŠKALOVÁ–JIROUDKOVÁ 1962, 57; POCHITONOV 1955, 151, nález č. 555).

4. Kolínsko

Z neznámé lokality na Kolínsku pochází antoninianus Valeriana I. typu Cohen 230 (NEMEŠKALOVÁ–JIROUDKOVÁ 1961, tab. 1; POCHITONOV 1955, 194 – 195, nález č. 761).

5. Lžovice, okr. Kolín

Za neznámých okolností (jednotlivě nebo společně ?) byly nalezeny 2 římské mince. Jedna měla patřit císaři Valensovi (364 – 378) a druhá císaři Valerianovi I. Její přiřčení tomuto císaři však není zcela jisté (NEMEŠKALOVÁ–JIROUDKOVÁ 1962, 57; POCHITONOV 1955, 180, nález č. 707).

6. Podmokly, okr. Rokycany

Bronzovou, blíže neurčenou minci Valeriana I. (antoninianus ?) našel P. Václav Krolmus v únoru 1832 mezi Podmokly a Hradištěm (NEMEŠKALOVÁ–JIROUDKOVÁ 1962, 57; PETR TYL 1956, 22; POCHITONOV 1955, 152, nález č. 558; SKLENÁŘ 1989, 42).

7. Starý Kolín, okr. Kolín

V roce 1917 v Borcích nalezena nádobka obsahující 142 řeckých a římských

ražeb, mezi nimiž se nacházel také antoninianus Valeriana I. typu Cohen 255 (NEMEŠKALOVÁ–JIROUDKOVÁ 1961, tab. 1; POCHITONOV 1955, 185 – 187, nález č. 731).

8. Tuchlovice, okr. Kladno

V roce 1918 na louce č. kat. 1237 Fr. Podpěry na cestě ke Stochovu nalezen blíže neurčený antoninianus Valeriana I. (NEMEŠKALOVÁ–JIROUDKOVÁ 1962, 57; POCHITONOV 1955, 152, nález č. 557).

Z výše uvedeného přehledu je zřejmé, že se dosavadní nálezy koncentrují zejména na území středních Čech (s výjimkou dvou nálezů, které pocházejí ze západních a severozápadních Čech). Rovněž jasně ukazuje převahu antoninianů oproti ostatním nominálům (6 antoninianů, 1 bronzová mince nebo antoninian, 1 blíže neurčená mince). Tento fakt by mohl být do jisté míry odrazem probíhající finanční krize římského impéria, neboť dříve kvalitní a hojně denáry mohly být pro svou rychle klesající hodnotu, jakost i množství méně oblíbeny a nahrazovány v peněžním oběhu v barbariku kvalitnějšími antoniniany.

Vrchol výskytu římských ražeb v depotech a z jednotlivých nálezů na území Čech v období kolem poloviny a po polovině 3. století n. l. se pohybuje mezi lety 247 – 253 (NEMEŠKALOVÁ–JIROUDKOVÁ 1961, 439 – 440), tedy v období těsně před nástupem císaře Valeriana I. Po tomto datu výskyt římských mincí na našem území na krátkou dobu poklesl a opět vrcholil v letech 268 – 276 (mince v depotech) či v letech 268 – 270 (mince z jednotlivých nálezů: NEMEŠKALOVÁ–JIROUDKOVÁ 1961, 439 – 440). Téměř shodné poměry byly zjištěny při vzájemném statistickém a chronologickém srovnání nálezů jednotlivých římských mincí z území Čech a Carnunta a Aquinka (NEMEŠKALOVÁ–JIROUDKOVÁ 1962, 47 – 51). Otázkou je, zda lze tyto změny vysvětlit např. náhlým snižováním či zvyšováním produkce římských mincoven a jejím následným vlivem na celkový průběh frekvence jednotlivých nálezů se vztahy k hospodářským a politickým poměrům na našem území (NEMEŠKALOVÁ–JIROUDKOVÁ 1962, 51), nebo také přímo s politickou situací a děním na území říše a provincií, které rovněž ovlivňovalo určitou měrou skladbu a příliv mincí do barbarika. Dalším závažným problémem je celkově značně torzovitý stav poznání sídlišť 3. (a také 4.) století na území Čech, s nímž by také mohl částečně souviset nízký počet nalezených římských mincí (JANČO 2000, 68).

Stopy germánského osídlení v širším okolí obce Sulec byly v minulosti zachyceny na několika lokalitách. Především jde o katastr obce Toužetín (necelý 1 km severovýchodně od Sulce), odkud pochází kromě několika ojedinělých nálezů germánské keramiky (ČÍŽEK 1950) a hrubě tvarované nádoby rámcově datované do pozdní doby římské (KNOR 1946c) také nejméně dva žárové hroby. První hrob (či hroby ?) byl nalezen na cestě k obci Donín a obsahoval železnou sekerku, čtyři exempláře železných nůžek a polovinu dalších. Jedny z uvedených nůžek jsou však velmi pravděpodobně mladší (recentní ?) a k inventáři hrobu snad mohly být přidány dodatečně (KNOR 1946a). Druhý hrob byl nalezen v panské pís-

kovně v poloze „Pod větrníkem“. Z jeho obsahu se dochovaly 2 bronzové spony, 3 zlomky bronzových přezek, bronzová jehla s ohnutou špičkou, necelý bronzový kroužek, plochý obloukovitý plíšek a kruhový rozlamaný plíšek s otvory po obvodu. O jedné z přezek a necelém kroužku však A. Knor opět vyslovil pochybnosti, zda jsou skutečně původní součástí dochovaného hrobového inventáře (KNOR 1946b). Z katastru obce Hříškov (sine 1945) je znám pouze ojedinělý náhodný nález bronzové spony, kterou B. Svoboda řadí mezi provinciální kolínkovité spony s vykrojenou záhlavní destičkou a datuje jejich výskyt obecně do období od počátku 2. do poloviny 3. století (SVOBODA 1948, 112, obr. 18, 4, t. IV,5). Rovněž z katastru obce Smolnice pochází ojedinělý nález spony, která je uložena v Národním muzeu a údajně pochází ze žárového hrobu (sine 1950). Další doklad osídlení z doby římské pochází z katastru obce Brloh, kde byla při úpravě silnice do Cítolib narušena a v červenci 1955 prozkoumána část jámy s tmavohnědou až černou výplní, která obsahovala keramické zlomky, zlomek kostěného hřebenu a železnou strusku – patrně doklad místní železářské výroby (JANSKÁ 1960, 755 – 756; 1983).

Další důležité prameny, které se váží ke germánskému osídlení ve sledované oblasti jsou také jednotlivé nálezy římských mincí. Jde o nález denáru Domitiana (81 – 96) z obce Líšťany (POCHITONOV 1955, 107, nález č. 310), dále nález denáru Vespasiana (69–79) a tři blíže neurčených římských mincí z katastru obce Slavětín (POCHITONOV 1955, 201, nález č. 808; týž, 104, nález č. 294). Nález malého bronzu Licinia st. (307 – 323) pochází ze Smolnice (POCHITONOV 1955, 162, nález č. 617). Další geograficky blízký nález římských mincí pochází již z území okresu Kladno. Jde o denár Hadriana (117 – 138) a blíže neurčenou zlatou minci (solidus ?) Valentiniana I. (364 – 375) z lokality Hořešovice (POCHITONOV 1955, 118, nález č. 373; 177 – 178, nález č. 700).

Nový nález římské mince z katastru obce Sulec (okr. Louny) či jejího blízkého okolí rozmnožuje množství již dříve učiněných nálezů jednotlivých římských mincí v tomto regionu. Pozoruhodným faktem je, že se tyto nálezy (podobně jako v jiných částech Čech) koncentrují v oblasti s doklady osídlení z doby římské. Pravděpodobně tak tyto nálezy potvrzují předpoklady o využívání římských mincí germánským obyvatelstvem jako směnného prostředku při příležitostných platbách (JANČO 2001, 24). Provedená analýza složení kovu nalezené mince prokázala (oproti běžně uváděným faktům) její neobvykle vysokou kvalitu a ukázala tak na nutnost neustálého upřesňování a korigování našich do jisté míry zobecněných poznatků o římském mincovnictví.

Prameny

- ČÍŽEK, K. 1950: Toužetín, okr. Louny. Archiv ArÚ AV ČR Praha čj. 6640/50.
 JANSKÁ, E. 1983: Brloh, obec Cítoliby, okr. Louny. Archiv ArÚ AV ČR Praha čj. 2669/83.
 KNOR, A. 1946a: Toužetín, okr. Louny. Archiv ArÚ AV ČR Praha čj. 5720/46.
 KNOR, A. 1946b: Toužetín, okr. Louny. Archiv ArÚ AV ČR Praha čj. 5721/46.
 KNOR, A. 1946c: Toužetín, okr. Louny. Archiv ArÚ AV ČR Praha čj. 5791/46.

sine 1945: Hříškov, okr.Louny. Archiv ArÚ AV ČR Praha čj. 1877/45.

sine 1950: Smolnice, okr. Louny. Archiv ArÚ AV ČR Praha čj. 3773/50.

Literatura

JANČO, M. 2000: Nálezy římských mincí z Dolních a Horních Počernic. Několko poznámok k nálezom římských mincí z germánských sídlisk a z germánských hrobů v Čechách. AR LII, 54–78.

JANČO, M. 2001: Nález mince císaře Constantia II. z Prahy 6, Bubeneč. Numismatické listy LVI, 23–24.

JANSKÁ, E. 1960: Jáma s keramikou z doby římské v Brlohu (Louny). AR XII, 695, 755–756.

KURZ, K. 1998: Úvod do antické numismatiky 2/. Římské mince. Česká numismatická společnost – pobočka Praha a Národní muzeum v Praze. Praha.

MATTINGLY, H. – SYDENHAM, E. A. 1927: The Roman Imperial Coinage 5 – 1. London.

NEMEŠKALOVÁ–JIROUDKOVÁ, Z. 1961: K současným úkolům numismatiky doby římské. PA LII, 436–441.

NEMEŠKALOVÁ–JIROUDKOVÁ, Z. 1962: Příspěvek k otázce nálezů jednotlivých římských mincí v Čechách. NSb VII, 43–60.

PETRÁŇ, Z. – FRIDRICHOVSKÝ, J. 1993: Mince císařského Říma. Česká numismatická společnost. Praha.

PETRYL, J. 1956: Příspěvek k historii numismatické práce první poloviny 19. století. Numismatické listy XI, 19–22.

POCHITONOV, E. 1955: Nálezy antických mincí. In: E. Nohejlová–Prátová (ed.), Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I. Praha.

SKLENÁŘ, K. 1989: Pravěké nálezy na Rokycansku. Archeologický místopis okresu Rokycany v pravěku a v rané době dějinné. Sborník Západočeského muzea, Historie 4, 7–94.

SVOBODA, B. 1948: Čechy a římské impérium. Sbnm, svazek II – A – historický. Praha.

ZÁPOTOCKÝ, M. 1969: K významu Labe jako spojovací a dopravní cesty. PA LX, 277–360.

NEW DISCOVERY OF A ROMAN COIN IN NORTHWEST BOHEMIA

In 2000 a silver Roman coin was found in a region southeast from Louny, either in the cadastre of town Sulec or in one in its close vicinity. The coin was classified as antoninianus of Valerian I. (253 –260 AD) forged in the mint in Rome in 254 AD. Metal analysis showed unusually high percentage of silver, reaching as much as 78,83%. This find contrasts greatly with the commonly promulgated reports about the general prevalence of low quality bronze antoninians. The discovered specimen must have been issued in an emission of distinctly better quality; the reasons of its issue, however, remain obscure. The discovery of a Roman coin in this region together with other finds such as singular cremations, settlement features and other Roman coins represent an important piece of evidence that certifies to the exploitation of Roman coinage by the local Germanic inhabitants.